

Milda GINEIKAITĖ
Vytauto Didžiojo universitetas

Kauno (ne)šiuolaikybė

Paroda „Kauno (ne)laikinumai“

Šiuo laiku, praėjus kiek daugiau nei šimtui metų nuo tarpukario pradžios ir Kauno paskelbimo Laikinąja Lietuvos sostine, ir artėjant 2022 metams, kai Kaunas taps Europos kultūros sostine, aktualu pažvelgti į Kauno raidą tarpukariu ir permąstyti miesto tapatybę. Todėl kultūros įstaigose rengiamų parodų, skirtų tarpukario Kauno istorijai, nemažai.

Vienos iš parodų pasižymi išskirtiniu grafiniu dizainu ir gausiu archyvinų fotografijų panaudojimu. Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra 2018 m. surengė parodą *100 reikšmingiausių Pirmosios Lietuvos Respublikos įvykių (1918–1940 m.)* ir rengia parodas kiemelyje, pavyzdžiui, *Sveikas, šalies šeimininke! Steigiamajam Seimui – 100* (2020). Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) menų galerija „101“ yra surengusi *Magiškas veidrodys: miesto atmintis fotografijoje* (2016) ir *Modernūs Kauno kurortai tarpukariu (1918–1940)* (2016), VDU veikia ir paroda *Kuriančiąjai Lietuvos diplomatijai – 100* (2018).

Kitos parodos yra įgavusios virtualias formas. Kauno technologijos universiteto (KTU) muziejus rengia archyvinės virtualias parodas, pavyzdžiui, *Nepriklausomybės šaukliai, Mes prie Nemuno užaugę...* Kauno apskrities viešoji biblioteka minėdama Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį 2018-aisiais pristatė virtualią parodą *Lietuvos valstybingumo ženklai Kaune 1918–1940 m.* Kauno regioninis valstybės archyvas sukūrė parodas *Laikinoji sostinė ir vasario 16-oji* (2018) ir *Kauno priemiesčių istorija. Vilijampolė – nuo dvaro iki miesto* (2019).

Kuriamos ir tradiciškesnės formos parodos. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Adelės ir Pauliaus Galaunių namuose rengiamos parodos, perteikiančios tarpukario kauniečių kasdienybę, pavyzdžiui, *Kasdienybės geometrija. Art Deco Kauno interjeruose* (2018), *Apie redymosi meną tarpukariu* (2020). Kauno Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos atvirukų paroda *Kauno metamorfozės*, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos paroda

Tarpukario Kaunas atvirukuose: iš LMA Vrublevskių bibliotekos fondų. Maironio lietuvių literatūros muziejus pristato parodas, susijusias su asmenybėmis, turėjusiomis įtakos tarpukario Kaunui, pavyzdžiui, paroda *Plati širdis* skirta Juozui Tumui-Vaižgantui atminti. Galima paminėti ir ekspozicijas, supažindinančias su Kauno istorija – tai Kauno tvirtovės forto ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspozicijos. Labas

Kamerinės parodos, kurias lydi leidiniai arba kiti kultūriniai renginiai. „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ kontekste vyksta parodos ir iniciatyvos, aktualizuojančios tarpukario Kauno istoriją – tai kilnojamoji paroda *Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas, 1918–1940*, sukurta 2018 m., ir programos „Atminties biuras“ organizuojamas *Istorijų festivalis*. Kauno istoriją pristato ir Kauno miesto muziejaus parodos, vis daugiau ieškančios šiuolaikinių informacijos pateikimo formų.

Viena iš Kauno miesto muziejaus parodų – *Kauno (ne)laikinumai*, atidaryta 2019 metų gegužės 18 d. Rotušės skyriuje ir skirta Laikinosios sostinės atminimo metams (2019). Pasak kuratorės Ingos Puidokienės, parodoje žvelgiama į praeities Kauną, norint atsakyti į klausimą, „ar galima nuo dabarties miesto vaizdinių neatskiriamas užuominas rasti laikinosios sostinės dvidešimtmetyje?“ Parodos kūrėjų perteikiamas pasakojimas veda iš tarpukario ateinančiu į šiandieną kultūros keliu, fragmentuotu ir sušiuolaikintu, todėl recenzijoje apžvelgiamas parodos turinio pateikimo konstravimas per įvairias medijas, jų kuriamus ryšius ir erdvę.

Paroda – pasakojimas. Parodos *Kauno (ne)laikinumai* pasakojimas suskirstytas į dvi dalis, iš kurių antroji – į septynias dalis (lietuviškas, studentų, verslus, krepšinio miestas, laikinoji sostinė, žalias, modernistinis miestas) pagal šiandien viešojoje erdvėje skambančias frazes apie Kauno miestą. Pirmoji dalis perteikia Kauno vaizdą XX a. pradžioje ir Vilniaus krašto atgavimą. Tai tarsi parodos laikotarpio chronologinės ribos. Antroji dalis išskirta į septynis minėtus segmentus (frazes) ir kiekvienas išskleistas plačiau: pateikiama daugiau faktų ir vaizdinės medžiagos, pavyzdžiui, parodančios, kad Kaunas – lietuviškas miestas. Nors ir tuo laiku buvo daugiatautis, bet įsigalėjo noras laikyti save lietuviu, ir vieno iš mėnraščio „Metai“ fragmentų antraštė skambiai sako: „Lietuviai, nusivalykime svetimus pelėsius!“. Istorija parodoje pasakojama pateikiant ir apibendrinančių faktų, ir įvairių nuotrupų iš to laiko spaudos, dokumentų ir užfiksuotų fotografijų. Paroda intriguoja patraukiančiomis frazėmis, tačiau šalia šių kultūros istoriją atspindinčių frazių galėtų atsirasti ir parodos dalis, skirta tarpukario menui ir dizainui, taip pat formavusiems įvaizdžiams.

Paroda – istorijos. Paroda pasakoja Kauno kultūros istoriją tarpukariu, perteikia laikotarpio ženklus. Yra pateikiamos ir trumpos istorijos, kurias iliustruoja iškarpos iš spaudos arba nedideli daiktai, pavyzdžiui, originalūs XX a. 3–4 dešimtmečio „Florance“ fabriko kvepalai arba XX a. 3 dešimtmečio Vytauto Didžiojo universiteto skauto kepuraitė. Tai yra praeities liudytojai,

turintys savas istorijas ir kartu klausiantys mūsų, o kokius dabar daiktus ar atributiką naudojate? Tai suteikia galimybę pajauti savotišką „vidinį“ palyginimą, pagalvoti, su kokiais daiktais susiduriame šiandien ir kokias jie istorijas gali mums pasakoti?

Paroda – fotografijų archyvas. Parodos pasakojimą papildo ir liudija iš archyvų ištrauktos dokumentinės fotografijos, patraukiančios užfiksuotais kultūros ir gyvenimo momentais. Yra modernizmo pastatų, asmenybių, studentišκών organizacijų, Laisvės alėjos, kitų miesto fragmentų ir pan. fotografijos. Tarpukariui buvo būdinga fiksuoti miestą, aplinką, susibūrimus ar pavienius žmones. Galima galvoti, kad fotografija jau tuo laiku atliko dokumento vaidmenį – dokumentuojami renginiai, statybos, miesto vaizdai ar buvimas gamtoje. O šiandien populiari šias fotografijas naudoti kaip vaizdinę medžiagą. Pavyzdžiui, minėtoje Istorinės LR Prezidentūros parodoje *100 reikšmingiausių Pirmosios Lietuvos Respublikos įvykių (1918–1940)* eksponuojamos išdildintos panašaus pobūdžio fotografijos, iliustruojančios svarbius įvykius ir istoriją, o parodoje *Kauno (ne)laikinumai* dauguma fotografijų pateikiamos „albuminio“ dydžio tarsi siekiant sukurti originalių fotografijų iliuziją, nors dėl to kiek sunkiau įžiūrėti jų detales ir smulkius miesto elementus. Atėjus į parodą natūraliai norisi tyrinėti miestovaizdžio fotografijas ir mintyse lyginti su šių dienų vaizdu, atsiliepiant ir į parodos kūrėjų siekį jungti praeitį su dabartimi, todėl didesnis fotografijų formatas leistų labiau įsitraukti į vizualų parodos pasakojimą.

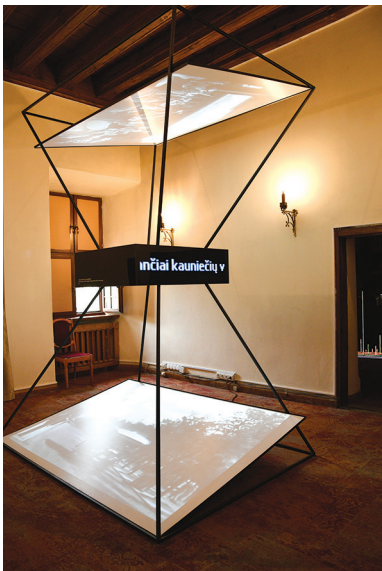
Paroda – instaliacija. Paroda yra netikėta savo vizualiniu pateikimu – instaliacijomis, paremtomis šviesos, garso ir vaizdo sinteze. Pirmoje dalyje – dviguba projekcija, kurios vienoje plokštumoje rodomi XX a. pradžioje filmuoti Kauno vaizdai, o kitoje, viršuje – Vilniaus krašto atgavimo šventė 1939 m. Antroje dalyje – aštuonkampio formos vertikali instaliacija su strypais, pasakojanti apie Kauną iš septynių pusių. Viena aštuonkampio kraštinė yra atvira, kad būtų galima įeiti į instaliacijos vidų, kuriame šviečia faktai ir skaičiai. Iš išorės girdisi balsai – kalba istorikai Egidijus Aleksandravičius, Jonas Vaičėnonis, Aistė Lazauskienė, Giedrius Janauskas ir menotyrininkė Viltė Migonytė-Petrulienė. Instaliacijoje žvilgsnis klaidžioja tarp išmėtytų fotografijų ir istorijų, todėl daugiau nuoseklumo arba erdvės padėtų geriau sutelkti dėmesį. Remiantis istoriniu požiūriu į šiuolaikybę, parodos pateikime galima matyti skaitmeninės kultūros integraciją – apie tarpukarį pasakojama šiuolaikinėmis skaitmenizuotomis priemonėmis. Nors ir pasirinktos priemonės yra šiuolaikinės, parodos forma išskiria istorijas, kurių fragmentai sudaro visumą, o lankytojas nėra verčiamas viską skaityti, kad suprastų idėją. Todėl pateikimas įtraukia į pasakojimą, nors ir ne į visus vaizdus žiūrėti patogų, žiūrovas nėra apkraunamas informacija, sklindančia iš tekstų, vaizdų ir garsų.

Paroda – erdvė. Pasirinkta parodos forma kuria šiuolaikišką ir performatyvią erdvę, kuri tarsi primena, kad vis dėlto gyvename technologijų amžiuje, o ne tarpukaryje, apie kurį pasakojama. Tai kuria neįprastą parodos žiūrovo

judėjimą erdvėje, tamsa antroje parodos dalyje paskatina „inerti“ į tarpukarį, matyti tik išskirtus lentelėse istorijos fragmentus. Nors didesnio ištraukimo į pasakojimą būtų galima tikėtis, jeigu visa ekspozicijos erdvė būtų „juodoji dėžė“ – tai leistų išskirti lenteles ir projekcijas, būtų daugiau vienovės ekspozicijoje. Šviečianti statistika instaliacijos apačioje nėra iki galo aiški – galėtų būti pateikta horizontalia projekcija ant grindų arba vertikalioje ant sienos. Visos erdvės užpildančios priemonės leidžia žvelgti iš šandienos į istoriją, sujungdamos šiuolaikybę (kaip naujausią istorinį periodą) ir nešiuolaikybę.

Paroda – laikas. Kauno (ne)laikinumai perteikia dviejų dimensijų laiką – tarpukarį ir šandieną, laikinumą ir nelaikinumą. Remiantis diskursyviu požiūriu į šiuolaikybę, esamąjį laiką formuoja kitas laikas – tai tarsi vienu metu vykstančių laikų procesas. Pavyzdžiui, XX a. pradžios Kauno vaizdo projekcija, 1939 m. Vilniaus atgavimo projekcija, skirtingu laiku tarpukariu užfiksuotos fotografijos, parašyti tekstai tada spaudoje, o šandien pateikti parodoje, kalba žinomi žmonės apie tarpukarį – ir visa tai vyksta vienu metu. Laiko fragmentų mišinys neblaško, kaip tik leidžia susidaryti vaizdą, kuria dialogą tarp skirtingų laikų, pasakoja apie praeitį, skatina prisiminti – tai dar vienas laikas šalia visų čia esančių. Toks parodos formatas atveria galimybę naujiems ryšiams tarp lankytojo ir parodos. O kad patirtas ryšys nepasimirštų, graži idėja būtų lankytojams išeinant iš parodos pasiimti lankstinuką su trumpomis istorijomis ir klausimais, verčiančiais mąstyti apie dabartį.

Jeigu į parodą žvelgiama per šiuolaikybės prizmę, atsiveria netikėtas žvilgsnis į Kauno tarpukarį. Parodoje egzistuoja „vidinis“ palyginimas, įkvėpiantis ir retoriškai klausiantis, kokie kauniečiai, kokia Kauno tapatybė žvelgiant į tarpukario laiką šandien? Tai skatina persvarstyti dabartį, kuri atveda žiūrovą į neįprastą erdvės ir laiko jausmą parodoje. Būtų vertinga parodą papildyti ir tarpukario meno lauku, kuris yra viena iš kultūros istorijos dalių kaip sporto ar verslo sritys, tačiau tai pakreiptų parodos pasakojimą dar viena kryptimi, kuri ir nebuvo numatyta parodos kūrėjų.

Pirmoji dalis.
Fot. M. Gineikaitė

Antroji dalis.
Fot. M. Gineikaitė

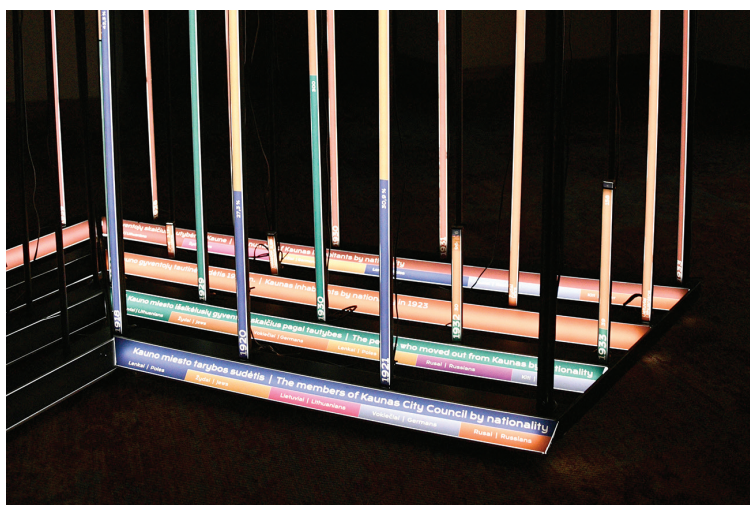
Lietuviškas miestas.
Fot. M. Gineikaitė

Vytauto Didžiojo universiteto skauto
kepuraitė. XX a. 3 deš.
Fot. M. Gineikaitė

Dokumentinės fotografijos. Fot. M. Gineikaitė

Statistika. Fot. M. Gineikaitė